ג משנה יאֲבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת: הַזּוֹרֵעַ, וְהַחוֹרֵשׁ, וְהַקּוֹצֵר, וְהַמְעַמֵּר, וְהַדָּשׁ, וְהַזּוֹרֶה, הַבּוֹרֵר הַטּוֹחֵן וְהַמְרַקֵּד, וְהַלָּשׁ, וְהָאוֹפֶה. הַגּוֹזֵז אֶת הַצֶּמֶר, הַמְלַבְּנוֹ, וְהַמְנַפְּצוֹ, וְהַצּוֹבְעוֹ, וְהַטּוֹוֶה, וְהַמֵּיסֵךְ, וְהָעוֹשֶׂה שְׁתֵּי בָתֵּי נִירִין, וְהָאוֹרֵג שְׁנֵי חוּטִין, וְהַפּוֹצֵעַ שְׁנֵי חוּטִין, הַקּוֹשֵׁר, וְהַמַּתִּיר, יוְהַתּוֹפֵר שְׁתֵּי תְפִירוֹת, הַקּוֹרֵעַ עַל מְנָת לִתְפּוֹר [שְׁתֵּי תְפִירוֹת]. הַצָּד צְבִי, הַשּׁוֹחֲטוֹ, וְהַמַּפְשִׁיטוֹ, הַמּוֹלְחוֹ, וְהַמְעַבֵּד אֶת עוֹרוֹ, וְהַמְמַחֲקוֹ, וְהַמְחַתְּכוֹ. הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, וְהַמּוֹחֵק עַל מְנָת לִכְתּוֹב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. הַבּוֹנֶה, וְהַסּוֹתֵר, הַמְכַבֶּה, וְהַמַּבְעִיר, הַמַּכֶּה בַּפַּטִּישׁ, יהַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת. הֲרֵי אֵלּוּ אֲבוֹת מְלָאכוֹת, אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת.

ג משנה משנה יסודית זו מונה את אבות (יסודות) המלאכות האסורות בשבת, שהן ארבעים חסר אחת, והן מסודרות בקבוצות לפי שימושיהן: הזורע והחורש והקוצר והמעמר (האוסף את התבואה לערימה) והדש — המוציא את הגרעין מן המוץ, והזורה את התבואה הנידושה ברוח, והבורר את הפסולת מן הראוי לאכילה, והטוחן, והמרקד (המסנן את הקמח בנפה), והלש את הבצק, והאופה. וכן: הגוזז את הצמר, המלבנו (מכבסו) והמנפצו (סורק ומיישר את גיזת הצמר) והצובעו, והטווה את הצמר והמיסך (המותח את חוטי השתי בתוך הנול) והעושה שני בתי נירין (שיוצר את הקשרים הראשונים בין חוט השתי ובסיס הנול), והאורג שני חוטים, והפוצע (קורע לצורך המלאכה) שני חוטים, הקושר קשר, והמתיר קשר, והתופר שתי תפירות במחט, וכן הקורע על מנת לתפור שתי תפירות. ועוד באבות המלאכות: הצד בעל חיים כגון צבי, והשוחטו, והמפשיטו והמולח את עורו שהוא חלק מן העיבוד, והמעבד את עורו, והממחקו (מחליק ומישר את העור על ידי הורדת שערות וירידים) והמחתכו לחלקים קצובי מידה. הכותב שתי אותיות, והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות. הבונה בניין והסותר אותו, המכבה אש והמבעיר, המכה בפטיש על הכלי בסיום המלאכה ובהבאתה לגמר שכלולה (ר"ח) והמוציא חפץ מרשות לרשות הרי כל אלו אבות מלאכות, ארבעים חסר אחת.

ישראל כלומר מספר גדול מאד [ששים ריבוא], מברך "ברוך חכם הרזים". והרואה אוכלוסי גויים אומר "בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם הנה אחרית גויים מדבר ציה וערבה" (ירמיהו נ, יב). ובתוספתא מבואר מדוע יש לברך על אוכלוסי ישראל "ברוך חכם הרזים" — שרואה הוא עם שלם שזיין דעתם דומה זה לזה ואין פרצופם דומה זה לזה והקב"ה יודע מה בלב כולם. ומסופר שבן זומא ראה פעם אחת אוכלוסא של ישראל כשהיה עומד על גבי מעלה [מדרגה] בהר הבית וברך "ברוך חכם הרזים" ו"ברוך שברא כל אלו לשמשני" והסביר: כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול שהיה עליו לחרוש ולזרוע לקצור ולעמר ולדוש ולזרות ברוח לברור את הבר מן התבן לטחון להרקיד [לנפות] ללוש ולאפות ואחר כך אכל, ואני משכים ומוצא את כל אלה מתוקנים לפני שהחברה האנושית מחלקת את עבודתה, וכל אחד נהנה ממה שעולם שלם משמש אותו. וכיוצא כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא בגד ללבוש שעליו לגזוז את הצמר, ללבנו [לכבסו] לנפצו [לסורקו] לטוותו ולארגו, ואני כמה אומות שוקדות ובאות לפתח ביתי [של סוחרים ויצרנים] ואני מוצא כל אלו לפני. הוא היה רגיל לומר: אורח טוב מה הוא אומר? כמה בשר הביא בעל הבית לפני, כמה גלוסקות [עוגות] וכל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי, והשכר שאני משלם הוא פצוי מועט עבור דברים אלה. אורח רע מהו אומר: מה טורח טרח בעל הבית הזה, פת אחת אכלתי וכו' וכל טורח שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו, ואומר, כי על אורח טוב אומר הכתוב "זכור כי תשגיא פעלו אשר שוררו אנשים" (איוב לו, כד) שהוא משבח ומודה לאנשים שעזרו לו. ועל אורח רע נאמר: "לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב" (שם לו, כד). ואגב הזכרת האוכלוסא מביאים שהכתוב "והאיש בימי שאול זקן בא באנשים" (שמואל א' יז, יב) נתפרש: זה ישי אבי דוד שתמיד היה יוצא מלווה באוכלוסא, ונכנס באוכלוסא, ודרש בדברי תורה באוכלוסא. אמר עולא: נקיטינן [מוחזקים אנו, בדבר זה] אין אוכלוסא בבבל, ואמרו חכמים: אין אוכלוסא פחותה משלשים ריבוא.

א וְאָמַר רַב הַמְנוּנָא: הָרוֹאֶה אוֹכְלוֹסֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ חַכַּם הָרָזִים". אוֹכְלוֹסֵי נָכְרִים אוֹמֵר: "בּוּשָׁה אִמְּכֶם וגו'". תָּנוּ רַבָּנָן: גהָרוֹאֶה אוֹכְלוֹסֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמֵר: "בָּרוּךְ חַכַּם הָרָזִים". שֶׁאֵין דַּעְתָּם דּוֹמָה זֶה לָזֶה, וְאֵין פַּרְצוּפֵיהֶן דּוֹמִים זֶה לָזֶה. בֶּן זוֹמָא רָאָה אוֹכְלוֹסָא עַל גַּב מַעֲלָה בְּהַר הַבַּיִת, אָמַר: "בָּרוּךְ חַכַּם הָרָזִים", וּבָרוּךְ שֶׁבָּרָא כָּל אֵלּוּ לְשַׁמְּשֵׁנִי. הוּא הָיָה אוֹמֵר: כַּמָּה יְגִיעוֹת יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁמָּצָא פַּת לֶאֱכוֹל: חָרַשׁ, וְזָרַע, וְקָצַר, וְעָמַר, וְדָשׁ, וְזָרָה, וּבֵרַר, וְטָחַן, וְהִרְקִיד, וְלָשׁ, וְאָפָה, וְאַחַר כָּךְ אָכַל, וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָּל אֵלּוּ מְתוּקָנִין לְפָנַי. וְכַמָּה יְגִיעוֹת יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁמָּצָא בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ: גָּזַז וְלִבֵּן וְנִפֵּץ וְטָוָה וְאָרַג, וְאַחַר כָּךְ מָצָא בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ, וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָּל אֵלֶּה מְתוּקָנִים לְפָנַי. כָּל אוּמּוֹת שׁוֹקְדוֹת וּבָאוֹת לְפֶתַח בֵּיתִי, וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָּל אֵלּוּ לְפָנַי. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אוֹרֵחַ טוֹב מַהוּ אוֹמֵר — כַּמָּה טָרְחוֹת טָרַח בַּעַל הַבַּיִת בִּשְׁבִילִי, כַּמָּה בָּשָׂר הֵבִיא לְפָנַי, כַּמָּה יַיִן הֵבִיא לְפָנַי, כַּמָּה גְּלוּסְקָאוֹת הֵבִיא לְפָנַי, וְכָל מַה שֶּׁטָּרַח — לֹא טָרַח אֶלָּא בִּשְׁבִילִי. אֲבָל אוֹרֵחַ רַע מַהוּ אוֹמֵר — מַה טּוֹרַח טָרַח בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה? פַּת אַחַת אָכַלְתִּי, חֲתִיכָה אַחַת אָכַלְתִּי, כּוֹס אֶחָד שָׁתִיתִי, כָּל טוֹרַח שֶׁטָּרַח בַּעַל הַבַּיִת זֶה — לֹא טָרַח אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו. עַל אוֹרֵחַ טוֹב מַהוּ אוֹמֵר — "זְכֹר כִּי תַשְׁגִּיא פָּעֳלוֹ אֲשֶׁר שֹׁרְרוּ אֲנָשִׁים". עַל אוֹרֵחַ רַע כְּתִיב—"לָכֵן יְרֵאוּהוּ אֲנָשִׁים וגו'." "וְהָאִישׁ בִּימֵי שָׁאוּל זָקֵן בָּא בָאֲנָשִׁים" גאָמַר רָבָא וְאִיתֵימָא רַב זְבִיד וְאִיתֵימָא רַב אוֹשַׁעְיָא: זֶה יִשַׁי אֲבִי דָּוִד שֶׁיָּצָא בְּאוֹכְלוֹסָא, וְנִכְנַס בְּאוֹכְלוֹסָא, וְדָרַשׁ בְּאוֹכְלוֹסָא. אָמַר עוּלָּא: נְקִיטִינַן — אֵין אוֹכְלוֹסָא בְּבָבֶל. תָּנָא: אֵין אוֹכְלוֹסָא פְּחוּתָה מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא.

"כמה יגיעות..."

(2)

(יג) אמר החבר:

וּמַה שֶּׁמְּרֻבֶּה נְעִימוּת בְּחַיֵּי הֶחָסִיד וּמְחֻזָּקָה וּמוֹסִיף הֲנָאָה עַל הֲנָאָתוֹ הוּא חוֹבַת הַ׳בְּרָכוֹת׳ שֶׁהוּא חַיָּב לְבָרֵךְ עַל כָּל מַה שֶּׁהוּא מוֹצֵא בָּעוֹלָם וְעַל כָּל הַמּוֹצֵא אוֹתוֹ בָּעוֹלָם.

מאמר שלישי, יד—יז קיא

(יד) אמר הכוזרי:

הֵיתָכֵן הַדָּבָר? וַהֲרֵי ה׳בְּרָכוֹת׳ טִרְחָה גּוֹסֶפֶת הֵן.

(טו) אמר החבר:

הַאִין הָאָדָם הַשָּׁלֵם רָאוּי לְךָ שֶׁיֵּאָמֵר עָלָיו כִּי הוּא מַרְגִּישׁ בַּהֲנָאָה שֶׁבְּמַאֲכָלוֹ וּבְמִשְׁתֵּהוּ יוֹתֵר מִן הַיֶּלֶד אוֹ מִן הַבְּהֵמָה, – כְּשֵׁם שֶׁעַל־בְּהֵמָה רָאוּי לְיַחֵס אֶת הַהֲנָאָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר לַצָּמַח, אִם כִּי הַצָּמַח מְקַבֵּל מָזוֹן בְּכָל עֵת?

(טז) אמר הכוזרי:

אָמְנָם כֵּן! בְּגָלַל הַיִּתְרוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאָדָם בַּתְּחוּשָׁה וּבַהַכָּרָה בְּשָׁעַת הַהֲנָאָה. כִּי הַשִּׂכּוֹר אֲשֶׁר בְּשָׁעַת שִׁכְרוּתוֹ הוּבְאוּ לְפָנָיו כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא מִתְאַוֶּה אֲלֵיהֶם, וְאָכַל וְשָׁתָה וְשָׁמַע נִגּוּנִים וְנִמְצָא בְּחֶבְרַת רֵעָיו, וַחֲשׁוּקָתוֹ מְחַבַּקְתּוֹ, אִלּוּ סָפַר לוֹ עַל כָּל זֶה לְאַחַר שֶׁנִּתְפַּכַּח, – הָיָה מִצְטַעֵר עַל כָּךְ וְהָיָה חוֹשֵׁב כָּל זֶה לְהֶפְסֵד וְלֹא לְשָׂכָר, הוֹאִיל וְהַהֲנָאוֹת הָהֵן לֹא בָּאוּ לְיָדוֹ כְּשֶׁהוּא בְּמַצָּב שֶׁל הַכָּרָה מְלֵאָה וּתְחוּשָׁה שְׁלֵמָה.

(יז) אמר החבר:

לְעֻמַּת זֶה הַהַכָנָה לַהֲנָאָה וְהַהִבְחָנָה בָּהּ וְהַמַּחֲשָׁבָה עַל הֶעְדֵּרָהּ לִפְנֵי בוֹאָהּ – כָּל אֵלֶּה כּוֹפְלוֹת אֶת הַהֲנָאָה. וְזוֹהִי אַחַת מִתּוֹעֲלוֹת ה׳בְּרָכוֹת׳ לְכָל מִי שֶׁמְּקַבֵּל עָלָיו לְקַיְּמָן בְּכַוָּנָה וּבִשְׁלֵמוּת, כִּי הֵן מְבִיאוֹת לְנֶפֶשׁ הָאָדָם אֶת הַהַכָנָה בְּמִין הַהֲנָאָה וּמוֹלִידוֹת אֶת הַהַרְגָּשָׁה בַּצֹּרֶךְ לְהוֹדוֹת עָלֶיהָ לְמִי שֶׁנְּתָנָהּ, לְאַחַר שֶׁהָיָה הָאָדָם חוֹשֵׁשׁ לְהֶעְדֵּרָהּ, – וְאָז תִּגְדַּל הַשִּׂמְחָה עַל הֲנָאָה זוֹ. כָּךְ אַתָּה מְבָרֵךְ: „שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ״[1], שֶׁהַרֵי אַתָּה רוֹאֶה אֶת עַצְמְךָ מְזֻמָּן לַמָּוֶת, וְנִמְצֵאתָ מוֹדֶה עַל הַיְּוֹתְךָ חַי עוֹד, וְרוֹאֶה זֹאת כִּזְכִיָּה, וְיֵקֶל בְּעֵינֶיךָ הַחֹלִי, וְאַף הַמָּוֶת בְּבוֹאוֹ בִּזְמַנּוֹ, כִּי בַּעֲשׂוֹתְךָ חֶשְׁבּוֹן נַפְשְׁךָ מָצָאתָ כִּי מִמַּשָּׂאֲךָ וּמַתָּנְךָ עִם אֱלֹהֶיךָ יָצָאתָ בְּרֵוַח; שֶׁהַרֵי לְפִי טִבְעֲךָ רָאוּי אַתָּה כִּי יֵעָדֵר כָּל טוּב מִמְּךָ, כִּי עָפָר אַתָּה[2], אַךְ הָאֱלוֹהַ הֵיטִיב עִמְּךָ וְנָתַן לְךָ חַיִּים וַהֲנָאָה, וְעַל אֵלֶּה אַתָּה מוֹדֶה; וּבְבוֹא הַשָּׁעָה כִּי יִטְלֹם מִמְּךָ –

[1] בברכות הנהנין ובברכות המועדים. [2] ע״פ בראשית ג, יט.